

Оригинални научни рад
УДК: 159.942.5:159.98
DOI: 10.5937/zrffp55-62204

ЉУБОМОРА И ПОВЕРЕЊЕ У БРАКУ: ДОПРИНОС КОГНИТИВНИХ ШЕМА И БРАЧНЕ УСКЛАЂЕНОСТИ

Драгана З. СТАНОЈЕВИЋ¹

Оливера Б. РАДОВИЋ²

Биљана М. ЈАРЕДИЋ³

Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици
Филозофски факултет
Катедра за психологију
Косовска Митровица (Србија)

¹ dragana.stanojevic@pr.ac.rs; <https://orcid.org/0000-0002-9310-9528>

² olivera.radovic@pr.ac.rs; <https://orcid.org/0000-0003-1845-7108>

³ biljana.jaredic@pr.ac.rs; <https://orcid.org/0000-0002-8679-1055>

Примљен: 16.10. 2025.
Прихваћен: 10. 12. 2025.

ЉУБОМОРА И ПОВЕРЕЊЕ У БРАКУ: ДОПРИНОС КОГНИТИВНИХ ШЕМА И БРАЧНЕ УСКЛАЂЕНОСТИ⁴

Кључне речи:
љубомора;
поверење;
когнитивне шеме;
брачна
усклађеност.

Сажетак. Љубомора и поверење су осећања која карактеришу многе блиске односе, посебно романтичне везе. Могу бити подстакнути различитим унутрашњим и спољашњим факторима. У овом раду испитано је да ли се и на основу којих когнитивних шема и брачне усклађености могу предвиђати три аспекта љубоморе и поверења према партнеру. Узорак је чинило 177 испитаника који су у званичном или незваничном браку, узраста 20 до 69 година. Од тог броја, 34,1% били су мушкарци. Коришћени су следећи инструменти: Мултидимензионална скала љубоморе (Pfeiffer & Wong, 1989), Скала поверења у вези (Larzelere & Huston, 1980), Јангов упитник когнитивних шема – кратка верзија (Young, 1998) и Упитник брачне усклађености (Ћубела Адорић, 2002). Добијени резултати показали су да се когнитивни аспект љубоморе може предвидети на основу емоционалне депривације и брачне усклађености, емоционални на основу недовољне самоконтроле, а понашајни на основу дефектности/срамоте и неповерења/злоупотребе. Поверење се може предвиђати на основу емоционалне депривације, права/грандиозности и брачне усклађености. Добијени резултати указују на могућности да се терапијом усмереном на корекцију маладаптивних шема и снажење брачне усклађености може поправљати однос између брачних партнера.

⁴ Ово истраживање подржало је Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије (Уговор бр. 451-03-136/2025-03/200184).

Љубомора и поверење

Љубомора и поверење у браку су два, наизглед, супростављена аспекта квалитета партнерског функционисања. Стручна јавност је давно препознала да љубомора није јединствено осећање, већ комплексна емоционална реакција која се јавља у контексту интерперсоналних односа, а најчешће у романтичним везама (Parrott & Smith, 1993; Pines, 1998). Она укључује емоције као што су страх, бес, несигурност, анксиозност и сумња, а јавља се као одговор на перципирану претњу да трећа особа може угрозити интимност, ексклузивност или стабилност односа (Sharpsteen & Kirkpatrick, 1997). Претња не мора бити перципирана у реалности већ може представљати субјективни доживљај или једноставну бојазан да би партнерски однос могао бити нарушен због појаве неке треће особе. Иако се љубомора може сматрати еволуционо оправданом – као механизам заштите репродуктивних тежњи и очувања социјалних веза (Buss, 2000) – у савременом свету она често представља извор конфликта и незадовољстава у везама.

Истраживања показују да љубомора може бити изазвана различитим факторима личности, попут ниског самопоуздања, ранијих искустава и траума, стилова афективне везаности у детињству и неких црта личности, као што је неуротицизам (Miller & Lefcourt, 1982). Осим тога, љубомора може бити подстакнута и спољашњим факторима који се односе на понашање партнера, присуство треће особе и вредносне норме у вези са моногамијом и верношћу (White, 1981). Последице љубоморе зависе од природе љубоморе и начина њеног испољавања. Умерена љубомора понекад може имати адаптивну функцију и подстаћи партнере да више раде на свом односу (Guerrero & Andersen, 1998). Са друге стране, прекомерна или хронична љубомора повезана је са смањеним квалитетом односа, честим конфликтима, емоционалном манипулацијом, па чак и са насиљем у вези (Dutton, 2002).

Поверење подразумева уверење да ће партнер деловати у најбољем интересу другог, бити искрен, поуздан и емотивно доступан (Rempel et al., 1985). То је један од кључних основа сваког блиског односа и најчешће карактерише стабилну, функционалну и дуготрајну романтичну везу.

Истраживања указују на то да је поверење један од најснажнијих предиктора задовољства у вези и њене дугорочне стабилности (Simpson, 2007).

У психолошкој литератури, развој поверења у одраслим везама повезује се са раним искуствима са фигурама привржености. Истраживања показују да су особе са сигурним стилем привржености склоније развоју поверења у партнерском односу, док анксиозно или избегавајуће привржене особе често имају потешкоће у поверењу (Mikulincer & Shaver, 2007). Значајну улогу у развијању поверења имају интерперсоналне интеракције које укључују искреност, емоционалну подршку, доследност и поштовање граница. Такође, важним факторима поверења сматрају се и самооткривање и способност емпатичног слушања (Laurenceau et al., 1998).

Поверење може у великој мери одредити квалитет партнерских веза. Висок ниво поверења повезан је са отвореном комуникацијом, конструктивним решавањем конфликта и већом емоционалном интимношћу (Holmes & Rempel, 1989). С друге стране, недостатак поверења често доводи до сумње, љубоморе, контролишућег понашања и емоционалне дистанце. Истраживања показују да у односима у којима недостаје поверење, партнери теже мање улагању у однос, више прибегавају дефанзивном понашању и лакше прекидају везу (Wieselquist et al., 1999).

Коїниїивне шеме као основа љубоморе и њоверења љрема љарїїнеру

Когнитивне шеме су стабилни обрасци мишљења, уверења и очекивања који се формирају током живота, а нарочито у детињству, на основу искустава у значајним односима, пре свега са фигурама привржености (Beck, 1995; Young et al., 2003). У контексту партнерских односа, шеме могу да утичу на то како појединци тумаче понашање партнера, процењују претње и реагују на емоционалне стимулусе. Рецимо, особе са шемама емоционалне депривације, несигурне привржености или страха од напуштања имају већу вероватноћу да развију искривљена уверења о партнеру, која у основи имају идеју да се никоме не може веровати и да ће их партнер сигурно преварити. Такав начин размишљања може покренути претеране љубоморне реакције или угрозити развој здравог поверења у вези (Arntz, 2004; Young et al., 2003). Особе које имају шеме повезане са напуштањем и осећањем ниже вредности, имају већу вероватноћу да уобичајено понашање партнера протумаче као претњу вези, што доводи до љубоморе (Sharpsteen & Kirkpatrick, 1997). У том смислу, љубомора није нужно одраз објективне претње, већ је често израз перцепције обликоване кроз негативне интерне шеме (Guerrero et al., 2011). Истраживања показују да су интензивне љубоморне реакције повезане са когнитивним стиловима попут персонализације, катастрофизирања и

селективне апстракције, што указује на улогу когнитивне интерпретације у појави љубоморе (White, 1981; Beck, 1995).

Слично као и љубомора, и поверење у великој мери зависи од когнитивних образаца. Оно се развија као резултат понављаних позитивних искустава, али његов капацитет је у основи условљен унутрашњим менталним оквирима о себи и другима (Rempel et al., 1985). Особе које имају уверења да су људи непоуздани и да веровање другоме значи да ће бити повређени теже граде и одржавају поверење према партнеру. Ове когнитивне шеме не морају бити резултат искуства са конкретним партнером, већ могу проистацати из ранијих породичних односа, превара или трауматичних искустава из претходних веза (Mikulincer & Shaver, 2007).

Брачна усклађеност као основ развоја љубоморе и поверења према партнеру

Брачна усклађеност дефинише се као степен до ког партнери доживљавају међусобно разумевање, емоционалну блискост, задовољство комуникацијом, сексуалну и животну хармонију и способност решавања конфликта (Olson, 2000; Spanier, 1976). Висок ниво брачне усклађености повезан је са емоционалним благостањем, стабилношћу односа и мањом вероватноћом за појаву брачних сукоба и развода (Fowers & Olson, 1993). Истраживања показују да је повишен ниво љубоморе често повезан са ниском брачном усклађеношћу, нарочито у областима комуникације, сексуалног живота и емоционалне повезаности (Guerrero et al., 2011; Pines, 1992). Партнери који нису усклађени у основним аспектима односа чешће доживљавају несигурност, незадовољство и сумњу, што представља плодно тло за развој љубоморних реакција (Buunk, 1997). С друге стране, брачна усклађеност директно доприноси изградњи поверења, јер промовише отворену комуникацију, емпатију и узајамну подршку (Holmes & Rempel, 1989).

Циљ истраживања

Основни циљ овог рада био је утврдити да ли се на основу когнитивних шема и брачне усклађености могу предвиђати љубомора и поверење према брачном партнеру. Пошло се од идеје да унутрашњи фактори, попут когнитивних шема, и спољашњи, попут брачне усклађености, могу допринети предвиђању љубоморе и поверења у браку.

Ово истраживање могло би, поред теоријског, имати и свој практични значај. Узајамна повезаност брачне усклађености, когнитивних шема, поверења и љубоморе представља кључни аспект у разумевању динамике

партнерских односа. Интервенције усмерене на побољшање усклађености и реструктурисање негативних когнитивних шема могу значајно смањити ризик од деструктивне љубоморе и обновити нарушено поверење.

Метод и узорак

Сет упитника направљен је у онлајн формату и дистрибуиран путем друштвених мрежа. Критеријум за укључивање испитаника био је да су у формалном браку или да живе у ванбрачној заједници (оба случаја се третирају једнако). Сврха истраживања, права испитаника и њихова анонимност гарантована је на почетку испитивања, па су испитаници кликом на одговарајућу опцију потврдили своју сагласност за учешће у истраживању.

Узорком је било обухваћено 177 испитаника, од којих је мушког пола било 34,1%. Распон година испитаника био је од 20 до 69 ($M = 41,49$, $SD = 8,90$), а распон дужине брака од 1 до 45 година ($M = 13,57$, $SD = 9,08$). Важно је истаћи да 88,1% испитаних живи у формалном браку, а 11,9% у ванбрачној заједници.

Мере

Испитаници су попуњавали следеће инструменте:

1. Мултидимензионална скала љубоморе (*MJS*, Pfeiffer & Wong, 1989) представља инструмент који се користи за процену степена и облика љубоморе у романтичним односима. „Састоји се од 24 питања и мери различите димензије љубоморе у вези: 1) когнитивну – мисли и сумње о потенцијалној невери партнера (нпр. „Сумњам да Х у тајности виђа некога супротног пола”); 2) емоционалну – емоционалне реакције на могућу или стварну претњу (нпр. „Х Вам коментарише како неко други супротног пола одлично изгледа”); 3) понашајну – понашања као што су праћење, испитивање и провера партнера (нпр. „Прегледам комоде, торбе или џепове од Х”). Одговори се дају на Ликертовој скали (од 1 – уопште не до 7 – увек).

2. Скала поверења у вези (*Dyadic Trust Scale*, Larzelere & Huston, 1980) јесте инструмент који мери колико једна особа верује да је њен партнер искрен, доследан у понашању, добронамерно оријентисан и спреман да стави интересе партнера изнад својих. Испитаник оцењује колико се слаже са изјавама (нпр. „Осећам да могу да верујем свом партнеру у потпуности”) заокружујући одговоре на Ликертовом типу скале, од 1 (уопште се не слажем) до 7 (у потпуности се слажем).

3. Јангов упитник когнитивних шема – кратка верзија (*YSQ-SF*, Young, 1998) јесте инструмент са 15 шема и 75 ставки. Сврха скале је процена

дубоких негативних уверења формираних у детињству, и то: емоционална депривација, напуштеност, неповерење/злоупотреба, социјална изолација, дефектност/срамота, неуспех, зависност, вулнерабилност на повреду, симбиоза, подређивање, саможртвовање, емоционална инхибираност, ригидни стандарди, прави/грандиозност и недовољна самоконтрола. Због рационалног коришћења текстуалног простора, наводимо само неколико репрезентативних ставки: „Пре или касније неко ће ме изневерити”, „Већина људи је способнија од мене и може више да постигне у раду” и „Непристојно ми је да покажем осећања другим људима”. Сваку изјаву испитаник оцењује на Ликертовој скали од 1 (уопште не описује мене) до 6 (потпуно описује мене).

4. Упитник брачне усклађености (хрватска верзија, Ćubela Adorić, 2002) јесте инструмент који мери колико су партнери у браку или дугорочној вези међусобно усаглашени у различитим аспектима своје заједничке везе. Овај упитник има три дела, а за потребе овог истраживања коришћен је само део о процени међусобне усклађености партнера у погледу поступања у вези са породичним новцем, слободним временом, исказивањем љубави, пријатељима, сексуалним односима итд. Овај део упитника састоји се од 8 ставки, од којих свака почиње са „Колико се Ви и Ваш партнер слажете у вези с различитим питањима?” и наставља са нпр. „поступањем с породичним новцем” или „понашањем према партнеровим родитељима”. Испитаници одговарају заокруживањем степена слагања са тврдњом, почев од 1 – увек се слажемо до 7 – никад се не слажемо.

Резултати

На самом почетку одељка укратко ће бити анализирани дескриптивни подаци и поузданости коришћених мера (Табела 1).

Табела 1. Дескриптивни показатељи мерених варијабли

Скала	Min–max	M (SD)	Кронбах α
Брачна усклађеност	23–48	37.49 (5.29)	.79
Љубомора – когниција	8–48	17.33 (10.33)	.90
Љубомора – емоције	8–56	34.45 (14.12)	.92
Љубомора – понашање	8–49	12.87 (7.77)	.89
КШ ⁵ – емоционална депривација	5–30	10.58 (6.00)	.88
КШ – напуштеност	5–30	10.33(5.55)	.87
КШ – неповерење/злоупотреба	5–30	12.10 (5.72)	.83
КШ – социјална изолација	5–26	10.01 (4.95)	.84
КШ – дефектност/срамота	5–28	7.21 (4.11)	.91

⁵ Скаленица КШ користи се за означавање термина *коиницивне шеме*.

КШ – неуспех	5–30	7.87 (4.57)	.92
КШ – зависност	5–27	7.90 (4.43)	.87
КШ – вулнерабилност на повреду	5–30	9.34 (5.12)	.85
КШ – симбиоза	5–26	8.59 (4.83)	.87
КШ – подређивање	5–24	8.85 (4.44)	.84
КШ – саможртвовање	5–29	15.20 (6.41)	.85
КШ – емоционална инхибираност	5–28	12.43 (5.22)	.87
КШ – ригидни стандарди	5–28	14.74 (5.62)	.79
КШ – право/грандиозност	5–28	12.43 (5.22)	.77
КШ – недовољна самоконтрола	5–27	11.89 (5.31)	.78
Поверење према партнеру	10–56	43.16 (9.94)	.87

Све коришћене скале, односно супскале, имају добру до одличну интерну конзистентност, изражену Кронбаховим α коефицијентом. Скорови брачне усклађености и поверења према партнеру налазе се у горњој половини распона. Когнитивни и понашајни аспекти љубоморе релативно су слабо изражени, док је емоционални аспект значајно израженији. Скорови на маладаптивним когнитивним шемама су релативно ниски. Међу њима, као најразвијеније маладаптивне шеме истичу се саможртвовање и ригидни стандарди, а најмање су развијене дефектност, неуспех и зависност.

Повезаност међу варијаблама

Пре састављања регресионих модела за предикцију љубоморе и поверења према партнеру, анализирале су корелације међу варијаблама (Пирсонов r коефицијент). Добијени резултати приказани су у Табели 2.

Табела 2. Корелације између варијабли

		Љубомора – когниције	Љубомора – емоције	Љубомора – понашање	Поверење
Године	r	.026	-.004	-.135	-.050
	Sig.	.742	.963	.086	.528
Дужина брака	r	.048	-.022	-.131	-.035
	Sig.	.528	.776	.087	.648
Брачна усклађеност	r	-.270**	-.084	-.134	.562**
	Sig.	.000	.267	.077	.000
КШ – емоционална депривација	r	.204**	.013	.284**	-.301**
	Sig.	.006	.867	.000	.000
КШ – напуштеност	r	.257**	.059	.378**	-.263**
	Sig.	.001	.434	.000	.000
КШ – неповерење/ злоупотреба	r	.247**	-.046	.401**	-.184*
	Sig.	.001	.547	.000	.014

КШ – социјална изолација	r	.157*	.037	.292**	-.196**
	Sig.	.037	.624	.000	.009
КШ – дефектност/срамота	r	.203**	-.065	.226**	-.307**
	Sig.	.007	.387	.003	.000
КШ – неуспех	r	.267**	.015	.284**	-.281**
	Sig.	.000	.846	.000	.000
КШ – зависност	r	.253**	.133	.356**	-.335**
	Sig.	.001	.079	.000	.000
КШ – вулнерабилност на повреду	r	.274**	.063	.344**	-.263**
	Sig.	.000	.404	.000	.000
КШ – симбиоза	r	.191*	-.040	.248**	-.207**
	Sig.	.011	.595	.001	.006
КШ – подређивање	r	.308**	.065	.283**	-.295**
	Sig.	.000	.389	.000	.000
КШ – саможртвовање	r	.226**	.108	.213**	-.162*
	Sig.	.003	.155	.005	.032
КШ – емоционална инхибираност	r	.193*	.097	.281**	-.245**
	Sig.	.010	.198	.000	.001
КШ – ригидни стандарди	r	.199**	.067	.234**	-.149*
	Sig.	.008	.373	.002	.047
КШ – право/грандиозност	r	.193*	.097	.281**	-.245**
	Sig.	.010	.198	.000	.001
КШ – недовољна самоконтрола	r	.226**	.161*	.243**	-.208**
	Sig.	.002	.032	.001	.005

У Табели 2 можемо видети да узраст испитаника и број година проведених у браку нису значајно повезани са аспектима љубоморе и поверењем према партнеру. Брачна усклађеност негативно је и ниско повезана са когнитивним аспектом љубоморе, а умерено позитивно са поверењем према партнеру. Када је реч о маладаптивним когнитивним шемама, можемо уочити да су све значајно позитивно повезане са когнитивним и понашајним аспектима љубоморе, а негативно са поверењем према партнеру. Корелације са емоционалним аспектом љубоморе нису биле статистички значајне, изузев између емоционалног аспекта љубоморе и недовољне самоконтроле.

Полне разлике

Да би се испитало да је пол важан фактор у развоју поверења и љубоморе у браку, спроведен је т-тест значајности разлика. Резултати су показали да је пол значајан фактор само у степену изражености емотивног аспекта љубоморе ($t = -2.285$, $p = .024$) и поверења према партнеру ($t = 2.018$, $p = .045$). Испитанице су показале значајно виши ниво емоција љубоморе у односу,

док су мушкарци показали виши ниво поверења према партнеру. Ипак, овај други резултат је на самој граници значајности, те се мора опрезно сагледати.

Предвиђање љубоморе

Како би се утврдило да ли се на основу брачне усклађености и когнитивних шема може предвиђати љубомора, спроведене су три регресионе анализе, по једна за сваки аспект љубоморе. Регресиони модели направљени су на основу претходно приказаних коефицијената корелације, тако да су у моделе ушле само оне варијабле које значајно корелирају с одговарајућом критеријумском.

У Табели 3 приказани су резултати регресионе анализе за когнитивну компоненту љубоморе. Због значајне колинеарности ($p = .000$) из модела је избачена емоционална инхибираност.

Табела 3. Регресиона анализа за критеријум когнитивни аспект љубоморе

Модел	B	SE	β	t	Sig.
КШ – емоционална депривација	.444	.144	.237	3.090	.002
КШ – напуштеност	.111	.151	.067	.733	.465
КШ – неповерење/злоупотреба	.118	.192	.066	.615	.539
КШ – социјална изолација	.213	.171	.123	1.247	.214
КШ – дефектност/срамота	-.171	.204	-.086	-.839	.403
КШ – неуспех	-.398	.336	-.163	-1.183	.238
КШ – зависност	.293	.315	.135	.931	.353
КШ – вулнерабилност на повреду	-.007	.286	-.003	-.023	.982
КШ – симбиоза	.135	.211	.069	.637	.525
КШ – подређивање	-.082	.197	-.040	-.416	.678
КШ – саможртвовање	.324	.264	.144	1.227	.222
КШ – ригидни стандарди	-.040	.179	-.023	-.225	.822
КШ – право/грандиозност	.018	.213	.009	.084	.933
КШ – недовољна самоконтрола	.044	.203	.024	.219	.827
Брачна усклађеност	-.310	.079	-.304	-3.924	.000

Модел у коме маладаптивне шеме и брачна усклађеност предвиђају когнитивну димензију љубоморе показао се као значајан ($F = 1.785$, $df = 174$, $p = .002$). Њиме је укупно могуће предвидети 19% варијансе когнитивне димензије љубоморе ($R^2 = .191$). Међу појединачним предикторима, као значајни се истичу само когнитивна шема емоционална депривација ($\beta = .237$, $p = .019$) и брачна усклађеност ($\beta = -.304$, $p = .000$), док се индивидуални допринос појединачних когнитивних шема није показао значајним.

Како је једино недовољна самоконтрола била значајно повезана са емоционалним аспектом љубоморе, само је она укључена у наредни регресиони модел. Резултати су показали да је модел значајан ($F = 4.666$, $df = 176$, $p = .032$). Међутим, њиме је укупно могуће предвидети само 3% варијансе емоционалне димензије љубоморе ($R^2 = .029$).

Табела 4. Регресиона анализа за критеријум емоционални аспект љубоморе

Модел	B	SE	β	t	Sig.
КШ – недовољна самоконтрола	.044	.203	.024	.219	.827

Када је реч о понашајној компоненти љубоморе, у модел су укључене све когнитивне шеме и брачна усклађеност. Као и код тестирања предикције когнитивне компоненте љубоморе, и у овом случају је емоционална инхибираност искључена из модела због значајне колинеарности ($p = .000$).

Табела 5. Регресиона анализа за критеријум понашајни аспект љубоморе

Модел	B	SE	β	t	Sig.
КШ – емоционална депривација	.058	.114	.044	.505	.614
КШ – напуштеност	.250	.144	.177	1.740	.084
КШ – неповерење/злоупотреба	.302	.128	.222	2.369	.019
КШ – социјална изолација	.198	.153	.124	1.299	.196
КШ – дефектност	-.488	.256	-.244	-1.908	.048
КШ – неуспех	.114	.235	.066	.485	.628
КШ – зависност	.311	.220	.175	1.417	.158
КШ – вулнерабилност на повреду	.058	.159	.037	.361	.718
КШ – симбиоза	.026	.148	.016	.175	.861
КШ – подређивање	-.001	.199	-.001	-.007	.994
КШ – саможртвовање	-.006	.111	-.005	-.052	.958
КШ – емоц. инхибираност	-.084	.131	-.062	-.646	.519
КШ – ригидни стандарди	.143	.156	.096	.917	.360
КШ – право	-.080	.148	-.054	-.539	.591
КШ – недовољна самоконтрола	.058	.114	.044	.505	.614
Брачна усклађеност	-.107	.108	-.073	-.996	.321

Модел у коме маладаптивне шеме и брачна усклађеност предвиђају понашајну димензију љубоморе показао се као значајан ($F = 3.561$, $df = 172$, $p = .000$). Њиме је укупно могуће предвидети 25% варијансе понашајне димензије љубоморе ($R^2 = .249$). Међу појединачним предикторима, као значајни се истичу само две когнитивне шеме – неповерење/злоупотреба ($\beta = .222$, $p = .019$) и дефектност/срамота ($\beta = -.244$, $p = .048$).

У Табели 6 приказани су резултати регресионе анализе за критеријумску варијаблу поверење према партнеру. И из овог модела је искључена емоционална инхибираност због значајне колинеарности ($p = .000$).

Табела 6. Регресиона анализа за критеријум поверење према партнеру

Модел	B	SE	β	t	Sig.
КШ – емоционална депривација	-.220	.126	-.136	-1.751	.021
КШ – напуштеност	-.119	.160	-.068	-.740	.460
КШ – неповерење/злоупотреба	.010	.142	.006	.072	.943
КШ – социјална изолација	.245	.170	.125	1.439	.152
КШ – дефектност	.167	.280	.070	.595	.553
КШ – неуспех	.082	.262	.039	.313	.755
КШ – зависност	-.361	.238	-.165	-1.515	.132
КШ – вулнерабилност на повреду	-.102	.176	-.054	-.582	.561
КШ – симбиоза	.068	.164	.034	.413	.680
КШ – подређивање	-.296	.220	-.134	-1.343	.181
КШ – саможртвовање	-.046	.123	-.031	-.379	.705
КШ – ригидни стандарди	.174	.146	.101	1.195	.234
КШ – право	-.337	.173	-.181	-1.949	.043
КШ – недовољна самоконтрола	.206	.165	.112	1.250	.213
Брачна усклађеност	.957	.120	.521	7.993	.000

Модел у коме маладаптивне шеме и брачна усклађеност предвиђају поверење према партнеру показао се као значајан ($F = 7.464$, $df = 174$, $p = .000$). Њиме је укупно могуће предвидети 41% варијансе поверења ($R^2 = .413$). Само две когнитивне шеме – емоционална депривација ($\beta = -.136$, $p = .021$) и право/грандиозност ($\beta = -.188$, $p = .043$) показале су се као значајни предиктори поверења. Као значајан предиктор поверења показала се и брачна усклађеност ($\beta = .521$, $p = .000$), која самостално доприноси предикцији у вредности око 23% ($\Delta R^2 = .231$).

Дискусија

Основни циљ овог истраживања био је испитати да ли се љубомора и поверење према брачном партнеру могу предвиђати на основу маладаптивних когнитивних шема и брачне усклађености. Добијени резултати показали су да постоје разлике у зависности од аспекта љубоморе. Када је реч о когнитивном аспект, модел у коме су предиктори когнитивне шеме и брачна усклађеност је значајан, а од појединачних предиктора истичу се емоционална депривација и брачна усклађеност. И други истраживачи (Faraji et al., 2022) добили су резултат да се когнитивна љубомора може предвиђати

на основу емоционалне инхибираности. Ако знамо да је Јанг дефинисао емоционалну депривацију као дубоко укоренењено уверење особе да њене основне емоционалне потребе неће бити задовољене од стране других људи (Young et al., 2003), веза са когницијама о ниској личној вредности или страхом о напуштања због треће особе постаје очигледна. Ова шема доприноси не само реалној процени претње већ и развоју тенденције ка негативној интерпретацији партнеровог иначе неутралног понашања (Stora & Waters, 2005). Претпостављени модел показао је и да је међупартнерска усклађеност важан фактор когнитивног дела љубоморе. Ако пођемо од тога да брачна усклађеност обухвата емоционалну блискост, квалитет комуникације, решавање конфликта и неговање заједничких вредности и задовољства (Spanier, 1976), онда је јасно да ниска брачна усклађеност може довести до развоја или интензивирања љубоморних когниција. Кноблок и сарадници (Knobloch et al., 2001) указују на то да несигурност у партнерској комуникацији директно утиче на настанак љубоморних мисли, јер појединац покушава да „попуни празнине” у разумевању односа кроз сопствене (често ирационалне) претпоставке. Истраживачи су показали да незадовољство у вези повећава когнитивне симптоме љубоморе, укључујући сумње у сопствену вредност и страх од заменљивости (Barelds & Dijkstra, 2007), односно да ниска брачна усклађеност и емотивна дистанца могу довести до развоја љубоморних когнитивних образаца као начина „објашњавања” недоследног или хладног понашања партнера (Attridge, 2013).

Друга регресиона анализа нам указује на то да емоцијом љубоморе реагују особе које немају довољно самоконтроле. Овакав резултат се и могао очекивати ако бисмо пошли од Јанговог одређења негативне самоконтроле као когнитивне шеме која се односи на слабију толеранцију фрустрације према спољашњим околностима и унутрашњим неповољним доживљајима, импулсивност и емоционалну преосетљивост (Young et al., 2003). Особе са ниском самоконтролом склоне су томе да бурно реагују, посебно у интерперсоналним конфликтима или ситуацијама одбијања. С друге стране, емоционални аспект љубоморе обухвата интензитет и регулацију афективних љубоморних реакција, често независно од мисли или понашања.

Када је реч о понашајној компоненти љубоморе, она се може предвидети на основу когнитивних шема неповерење/злоупотреба и дефектност/срамота. Прва се односи на уверење да ће нас други људи повредити, искористити или преварити кад им се за то укаже прилика, а друга на уверење које особа има да је непожељна, неисправна и мање вредна и да ће је други људи одбацити чим је упознају (Young et al., 2003). Када појединац има доживљај да му је партнер недоступан или дистанциран, односно да га партнер сматра недовољно вредним, ове шеме се покрећу и доводе до контролишућег, испитујућег понашања, тражења сталне потврде љубави и покушаја манипулације путем плача, претњи и очаја. И други истраживачи дошли су до

резултата да је дефектност повезана са љубоморним понашањем (Faraji et al., 2022), али са другачијим предзнаком. Калвет и сарадници (Calvete et al., 2005) дошли су до резултата да су људи са шемом дефектности повишено емоционално зависни и да користе љубомору као средство за тестирање партнерове љубави. С друге стране, у нашем истраживању виша дефектност значи нижу понашајну љубомору. То би се можда могло објаснити само претпоставком да особе са вишом дефектношћу и срамотом на неки начин сматрају да партнер има право да тражи друге емотивне релације јер им она сама није довољна.

Овде треба напоменути да су регресиони коефицијенти у нашем, али и у другим истраживањима, ниског до умереног интензитета (Faraji et al., 2022), што може довести до закључка да ране маладаптивне шеме немају снажнији ефекат на интерперсоналне односе, па самим ти и на љубомору (Janovsky, 2020).

С друге стране, поверење према брачном партнеру може се предвидети на основу ниско развијених когнитивних шема емоционална депривација и право/грандиозност, као и на основу брачне усклађености. Негативни бета коефицијенти указују да израженије шеме емоционалне депривације и грандиозности прате нижи ниво поверења. Овај налаз је теоријски очекиван, с обзиром на то да особе које верују да њихове емоционалне потребе неће бити задовољене (емоционална депривација) или да су изнад других и не морају се прилагођавати (право/грандиозност) имају потешкоће у успостављању стабилних и узајамно поверљивих односа. Према Ремплу и сарадницима (Rempel et al., 1985), поверење обухвата предвидивост, зависност и веровање у добру намеру партнера. Особе с развијеном шемом емоционалне депривације немају поверења у партнера, а када се партнер труди и доказује своју подршку они не верују да је то трајно и искрено. Зато је очекивано да висока емоционална депривација предвиђа ниско поверење и обрнуто. Сличне резултате добили су и други истраживачи (Nordahl et al., 2005; Sava, 2009). Когнитивну шему право/грандиозност можемо разумети као уверење особе да је на неки начин супериорна, има посебна права и да њене потребе морају бити задовољене, без обзира на друге (Young et al., 2003). Зато особе са високо развијеном грандиозношћу очекују да партнер буде подређен и да испуњава њихове потребе и, ако до тога не дође, онда је поверење нарушено. Могуће је да особе са израженом грандиозношћу имају мање емпатије за друге, а повећан праг толеранције за кршење поверења партнера. Зато сами ретко показују стварно поверење, јер не доживљавају партнера као равноправног. Заједно, ове две маладаптивне схеме указују на тешкоће у успостављању узјамности, што може озбиљно нарушавати поверење између партнера. Када је реч о брачној усклађености, може се претпоставити да позитивно искуство у вези и осећај заједништва у различитим аспектима везе доводи до јачег поверења према партнеру. Ремпл и

сарадници (Rempel et al., 1985) сматрају да се поверење развија у континуитету кроз искуство позитивне зависности, а брачна усклађеност омогућава доживљај тог вида заједништва. Такође, Маркман и сарадници (Markman et al., 2001) указују да је способност конструктивног решавања конфликта један од најважнијих предиктора поверења у дугорочним односима. О томе како брачна усклађеност значи и више поверења у партнерској вези говоре и други истраживачи (нпр. Holman & Jarvis, 2003).

Осим предвиђања љубоморе и поверења према партнеру, у овом истраживању испитана је и евентуална повезаност са демографским карактеристикама испитаника (пол, узраст и дужина брака). Узраст испитаника и дужина брака нису били значајно повезани са љубомором и поверењем, док је пол испитаника указао на разлике само када је реч о емоционалној компоненти љубоморе и поверењу према партнеру. Жене су показале виши ниво љубоморних емоционалних реакција, а мушкарци виши ниво поверења. Постоји могућност да су жене несигурније у партнерским везама, а да мушкарци испољавају више самопоуздања. И друга истраживања су показала виши степен емоционалне љубоморе код жена (DeSteno et al., 2002).

На крају, треба узети у обзир да ово истраживање има своја ограничења. Она се огледају, пре свега, у самоописном одговарању на тврдње из упитника, те постоји могућност да су испитаници давали социјално пожељне одговоре, који су можда више повезани са сликом о себи него са реалним околностима. То посебно може бити повезано са изјашњавањем о љубомори, која се доживљава као негативна и незрела емоција због које би они могли бити негативно процењени (DeSteno et al., 2002). Неки истраживачи су утврдили да многи испитаници смањују интензитет своје љубоморе у истраживањима, посебно мушкарци, како би избегли утисак да су несигурни или посесивни (Bringle & Buunk, 1991). Друго важно ограничење огледа се у двоструко већем броју жена у узорку. Из ових разлога, резултате треба прихватити са опрезом, али они свакако могу допринети бољем теоријском разумевању брачних односа, као и планирању неких терапијских интервенција.

Закључак

Различити аспекти љубоморе повезани су са различитим маладаптивним когнитивним шемама, иако регресиони коефицијенти указују на низак допринос појединачних шема. Разлоге за то можемо тражити у њиховој потенцијално снажној мултиколинеарности, као и могућности да други параметри могу имати већи значај у предвиђању љубоморе. У том смислу, будућа истраживања могла би се заснивати на другим методама анализе података како би се контролисала међусобна повезаност предикторских параметара, као и на увођењу других потенцијалних предиктора (нпр. та-

јанствено понашање партнера, претходно искуство у везама итд.) којима би се повећала предиктивна вредност модела. Брачна усклађеност важан је фактор само когнитивног аспекта љубоморе и поверења у браку. Чини се да се когнитивна љубомора и поверење у значајној мери ослањају на процену партнерског функционисања. Може се закључити да развијени обрасци мишљења и уверења играју важну улогу у креирању емотивне атмосфере међу партнерима, али да је важна и брачна динамика развијена кроз партнерску усклађеност у различитим аспектима живота. Из овога следи да разне психотерапијске интервенције усмерене на мењање маладаптивних начина размишљања и партнерске динамике у погледу заједничког функционисања, могу допринети побољшању брачне климе и брачног живота у целини.

Литература

- Arntz, A. (2004). Borderline personality disorder. In: A. T. Beck, A. Freeman, & D. D. Davis (Eds.), *Cognitive Therapy of Personality Disorders*, 2nd ed. (pp. 187–215). New York: Guilford Press.
- Attridge, M. (2013). Jealousy and relationship closeness: Exploring the good (reactive) and bad (suspicious) sides of romantic jealousy. *SAGE Open*, 3(1), Article 2158244013476054. <https://doi.org/10.1177/2158244013476054>
- Barelds, D. P. H., & Dijkstra, P. (2007). Relations between different types of jealousy and self and partner perceptions of relationship quality. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 14(3), 176–188. <https://doi.org/10.1002/cpp.532>
- Beck, A. T. (1995). *Cognitive Therapy: Basics and Beyond*. New York—London: Guilford Press.
- Bringle, R. G., & Buunk, B. (1991). Extradyadic relationships and sexual jealousy. In: K. McKinney & S. Sprecher (Eds.), *Sexuality in Close Relationships* (pp. 135–153). Hillsdale: NJ Erlbaum.
- Buss, D. M. (2000). *The Dangerous Passion: Why Jealousy Is as Necessary as Love and Sex*. New York: The Free Press.
- Buunk, B. P. (1997). Personality, birth order and attachment styles as related to various types of jealousy. *Personality and Individual Differences*, 23(6), 997–1006. [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(97\)00136-0](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(97)00136-0)
- Calvete, E., Estévez, A., López de Arroyabe, E., & Ruiz, P. (2005). The schema questionnaire-short form: Structure and relationship with automatic thoughts and symptoms of affect disorders. *European Journal of Psychological Assessment*, 21(2), 90–99. <https://doi.org/10.1027/1015-5759.21.2.90>
- Ćubela Adorić, V. (2002). Upitnik bračne usklađenosti. U: K. Lacković-Grgin, A. Proroković, V. Ćubela Adorić i Z. Penezić (ur.), *Zbirka psihologijskih skala i upitnika*, sv. 8 (str. 83–86). Zadar: Sveučilište u Zadru.
- DeSteno, D., Bartlett, M. Y., Braverman, J., & Salovey, P. (2002). Sex differences in jealousy: Evolutionary mechanism or artifact of measurement?. *Journal of Personality and Social Psychology*, 83(5), 1103. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.83.5.1103>

- Dutton, D. G. (2002). *The Abusive Personality: Violence and Control in Intimate Relationships*. New York: Guilford Press.
- Faraji, H., Utar, K., & Boran, N. B. (2022). Investigation of the relationship between early maladaptive schemas and multidimensional jealousy. *Humanistic Perspective*, 4(2), 265–286.
- Fowers, B. J., & Olson, D. H. (1993). ENRICH Marital Satisfaction Scale: A brief research and clinical tool. *Journal of Family Psychology*, 7(2), 176–185. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.7.2.176>
- Guerrero, L. K., & Andersen, P. A. (1998). Jealousy experience and expression in romantic relationships. In: P. A. Andersen & L. K. Guerrero (Eds.), *Handbook of Communication and Emotion: Research, Theory, Applications, and Contexts* (pp. 155–188). Academic Press.
- Guerrero, L. K., Hannawa, A. F., & Babin, E. A. (2011). The communicative responses to jealousy scale: Revision, empirical validation, and associations with relational satisfaction. *Communication Methods and Measures*, 5(3), 223–249. <https://doi.org/10.1080/19312458.2011.597990>
- Holman, T. B., & Jarvis, M. O. (2003). Hostile, volatile, avoiding, and validating couple-conflict types: An investigation of Gottman's couple-conflict types. *Personal Relationships*, 10(2), 267–282.
- Holmes, J. G., & Rempel, J. K. (1989). Trust in close relationships. In: C. Hendrick (Ed.), *Close relationships* (pp. 187–220). Newbury Park, CA: SAGE Publication.
- Janovsky, T., Rock, A. J., Thorsteinsson, E. B., Clark, G. I., & Murray, C. V. (2020). The relationship between early maladaptive schemas and interpersonal problems: A meta-analytic review. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 27(3), 408–447.
- Knobloch, L. K., Solomon, D. H., & Cruz, M. G. (2001). The role of relationship development and attachment in the experience of romantic jealousy. *Personal Relationships*, 8(2), 205–224.
- Larzelere, R. E., & Huston, T. L. (1980). The dyadic trust scale: Toward understanding interpersonal trust in close relationships. *Journal of Marriage and the Family*, 42(3), 595–604. <https://doi.org/10.1111/1475-6811.00049>
- Laurenceau, J. P., Barrett, L. F., & Pietromonaco, P. R. (1998). Intimacy as an interpersonal process: The importance of self-disclosure, partner disclosure, and perceived partner responsiveness in interpersonal exchanges. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(5), 1238–1251. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.74.5.1238>
- Markman, H. J., Stanley, S. M., & Blumberg, S. L. (2001). *Fighting for Your Marriage: Positive Steps for Preventing Divorce and Preserving a Lasting Love*. London: Jossey-Bass.
- Mikulincer, M., & Shaver, P. R. (2007). *Attachment in Adulthood: Structure, Dynamics, and Change*. New York—London: Guilford Press.
- Miller, R. S., & Lefcourt, H. M. (1982). The assessment of social intimacy. *Journal of Personality Assessment*, 46(5), 514–518. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa4605_12
- Nordahl, H. M., Holthe, H., & Haugum, J. A. (2005). Early maladaptive schemas in patients with or without personality disorders: Does schema modification predict symptomatic relief?. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 12(2), 142–149. <https://doi.org/10.1002/cpp.430>
- Olson, D. H. (2000). Circumplex model of marital and family systems. *Journal of Family Therapy*, 22(2), 144–167. <https://doi.org/10.1111/1467-6427.00144>

- Parrott, W. G., & Smith, R. H. (1993). Distinguishing the experiences of envy and jealousy. *Journal of Personality and Social Psychology*, 64(6), 906–920. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.64.6.906>
- Pfeiffer, S. M., & Wong, P. T. P. (1989). Multidimensional jealousy. *Journal of Social and Personal Relationships*, 6(2), 181–196. <https://doi.org/10.1177/026540758900600203>
- Pines, A. M. (1992). *Romantic Jealousy: Understanding and Conquering the Shadow of Love*. New York: St. Martin's Press.
- Pines, A. M. (1998). *Romantic Jealousy: Causes, Symptoms, Cures*. New York: Routledge.
- Rempel, J. K., Holmes, J. G., & Zanna, M. P. (1985). Trust in close relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 49(1), 95–112. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.49.1.95>
- Sava, F. A. (2009). Maladaptive schemas, irrational beliefs, and their relationship with the Five-Factor personality model. *Journal of Cognitive and Behavioral Psychotherapies*, 9(2), 135–147.
- Sharpsteen, D. J., & Kirkpatrick, L. A. (1997). Romantic jealousy and adult romantic attachment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72(3), 627–640. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.72.3.627>
- Simpson, J. A. (2007). Psychological foundations of trust. *Current Directions in Psychological Science*, 16(5), 264–268. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8721.2007.00517.x>
- Spanier, G. B. (1976). Measuring dyadic adjustment: New scales for assessing the quality of marriage and similar dyads. *Journal of Marriage and the Family*, 38(1), 15–28. <https://doi.org/10.2307/350547>
- Stopa, L., & Waters, A. (2005). The effect of mood on responses to hypothetical scenarios of social rejection: Examining the role of schematic beliefs. *Cognitive Therapy and Research*, 29(1), 97–119. <https://doi.org/10.1348/147608304X21383>
- White, G. L. (1981). A model of romantic jealousy. *Motivation and Emotion*, 5(4), 295–310. <https://doi.org/10.1007/BF00992549>
- Wieselquist, J., Rusbult, C. E., Foster, C. A., & Agnew, C. R. (1999). Commitment, prorerelationship behavior, and trust in close relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77(5), 942–966. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.77.5.942>
- Young, J. E. (1998). *Young Schema Questionnaire—Short Form*. New York: Cognitive Therapy Center of New York.
- Young, J. E., Klosko, J. S., & Weishaar, M. E. (2003). *Schema Therapy: A Practitioner's Guide*. New York—London: Guilford Press.

Dragana Z. STANOJEVIĆ
Olivera B. RADOVIĆ
Biljana M. JAREDIĆ

University of Priština in Kosovska Mitrovica
Faculty of Philosophy
Department of Psychology
Kosovska Mitrovica (Serbia)

Jealousy and Trust in Marriage: The Contribution of Cognitive Schemas and Marital Adjustment

Summary

Jealousy and trust are emotions that characterize many close relationships, particularly romantic ones, and can be influenced by various internal and external factors. This study examined whether—and to what extent—specific cognitive schemas and marital adjustment predict three aspects of jealousy, as well as trust in one's partner. The sample consisted of 177 participants who were either formally or informally married, of whom 34.1% were men. Participants were aged 20–69 years ($M = 41.49$, $SD = 8.90$), and the length of the relationship ranged from 1 to 45 years ($M = 13.57$, $SD = 9.08$). Of the participants, 88.1% were formally married, while 11.9% were in a common-law union. The following instruments were used: the Multidimensional Jealousy Scale (Pfeiffer & Wong, 1989), the Trust Scale in Close Relationships (Larzelere & Huston, 1980), the Young Schema Questionnaire—Short Form (Young, 1998), and the Marital Adjustment Questionnaire (Čubela Adorić, 2002).

Results showed that the cognitive aspect of jealousy was predicted by emotional deprivation and marital adjustment, explaining 19% of the variance. The emotional aspect was predicted by insufficient self-control (3% of the variance), while the behavioral aspect was predicted by defectiveness/shame and mistrust/abuse schemas (5% of the variance). Trust in one's partner was predicted by emotional deprivation, entitlement/grandiosity, as well as marital adjustment. This model explained 41% of the variance in trust, with marital adjustment emerging as the most significant predictor, contributing independently to 23% of the variance. These findings suggest that established patterns of thinking and belief systems play a crucial role in shaping the emotional climate between partners, while marital dynamics—developed through mutual adjustment in various life domains—also significantly contribute. Psychotherapeutic interventions addressing both maladaptive cognitive patterns and dyadic functioning may enhance marital climate and overall relationship satisfaction.

Keywords: jealousy; trust; cognitive schemas; marital adjustment.

Овај чланак је објављен и дистрибуира се под лиценцом *Creative Commons ауторско-некомерцијално 4.0 међународна* (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

This paper is published and distributed under the terms and conditions of the *Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International* license (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).